

मानवजीव

लेखक

सुमनलाल न. पट्ट

આવૃત્તિ પહેલી

પ્રત ૫૦૦

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કોપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૨૩૮૫૪ કિમત

ગ્રંથનામ માનવગીત

વર્ગીક રૂ. : ૬

ઇ. સ. ૧૯૪૨

વિક્રમ ૧૯૯૮

માનવગીત

No. 264

લેખક

સુમનભાઈ ન. પટેલ

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
સામદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ સંગ્રહ
૨૩ ૮૬૪
અર્પણ

જ્ઞાતસોઈ તું

ને

મારા સહૃદય પિતાને

પ્રસ્તાવના

નાનપણથી એક તોફાની બાળક તરીકે હું જાણીતો છું એટલે મારા વિષે મારા સ્નેહીઓને કહેવા જેવું મારે કશું રહેતું નથી. નિશાળામાં છોકરાઓ પ્રત્યેનું મારું વર્તન કંઈક દરજ્જે સાફ હતું. શિક્ષકોને હું પૂજ્ય માનતો એટલે શાળામાં મારું વર્તન શિષ્ય તરીકેનું જ હતું. મારું વિદ્યાર્થી જીવન એક શાંત વિદ્યાર્થી તરીકેનું હતું અને તેને હું આજે પણ ટકાવી શક્યો છું. જે વિચારો તે વખતે રખડતા હતા, તે વિચારોને હું કોલેજ જીવનમાં દબ કરી શક્યો છું. અને આજ સુધી જે ન શીખ્યો હતો અને જેની કદપના મને મારા બચપણે પણ થઈ હશે કે કેમ તે, અને તેથી પણ વધુ જ્ઞાન, હું મારા કોલેજ જીવનમાં જ પ્રાપ્ત કરી શક્યો છું. ઉચ્ચ શિક્ષણની મારી અભિલાષાઓ મારાક સંજોગોમાં ગઈ નથી, અને ઉલ્ટી આજ તો વધી છે. ઉચ્ચ શિક્ષણનું રહસ્ય હું માનું છું ત્યાં સુધી માનવતાની હયાતી જ છે. જગતમાં પ્રત્યેક મનુષ્ય મનુષ્ય તરીકેનું વર્તન બતાવે અને જીવે. સૌ કોઈએ ત્યાગની ભાવના કેળવવી જોઈએ કે જેથી જમે તેવા સંજોગોમાં તમોને તમારું જીવન ભારરૂપ ન લાગે.

બચપણમાં આપણે સદ્વિચાર અને સત્કર્મો કરતાં અંતરાય કે મુશ્કેલી પડે તો તરત તે છોડી દીધે છીએ; છતાં જેમ જેમ આપણે મોટા થઈએ છે તેમ તેમ એજ વિચારોને આપણે દબ કરીએ છે અને તે સાથે સાથે મનુષ્યમાં રહેલી જે મહા શક્તિ છે તેનો ક્રમે ક્રમે વિકાસ થાય છે. જેમ જેમ આપણે આદર્શ જીવન ગુજારવા કોશિશ કરીશું તેમ તેમ આપણી મનુષ્યશક્તિ વધતી જશે અને તે વખતે તમો તમારી જાતને ઓળખવા શક્તિમાન થશો. Always try to find out what is wrong in you and you will know yourself તમે કોણ છો ? એ ભાવના કેળવશો તો તમારું જીવન શુદ્ધ અને સાત્વિક થશે.

તમે નીચ છે. એમ માની હિમ્મત કેમ થવાય ? એ માનસ હંમેશા ધડવું એમાં તમારી વધુ સિદ્ધિ છે.

પ્રયત્નશીલ હોવા છતાં પણ જ્યારે મને મારી આશામાં નિરાશા જ મળતી ગઈ ત્યારે મેં મારી જાતને જ દોષિત માની અને જગતે જેને ભાગ્ય માન્યું છે એનો હું ભોગ જન્યો; તેમ છતાં પણ મને મારા ભાગ્ય કરતાં મારા કર્મો પર વધુ શ્રદ્ધા છે. ગીતાની કર્મ ભાવના મને ઘણી જ પ્રિય છે. જીવનમાં હું પણ કર્મયોગી બની સત્ત્વશીલ રહું એટલી મારી ભાવના મારે પ્રેમ જીવંત રાખશે તો બસ છે.

આ પુસ્તક ક્યારે લખાયું એ વિષે મારે કશું કહેવાનું રહેતું નથી. કારણ કે મેં મારા વિચારોની તારીખ વાર નોંધ લીધી છે, અને એ પણ ચોક્કસ છે કે એ શા માટે લખાયું છે. છતાં મારે થોડી ચોખ્ખવટ કરવાની જરૂર છે. પ્રેમને મેં જેટલો મહાન માન્યો છે તેટલી જ મહાન બદકે તેથી વધુ મહાન મારી એ પ્રેરણાશક્તિને માની છે. મારી પ્રેયસી અને પ્રભુમાં મને જુદાઈ જેવું કશું જણાયું નહિ. અને તે માટે મારે મારા વિચારો લખવા યોગ્ય ધાર્યા. આજ છપાવવાનું જે સદ્ભાગ્ય મને પ્રાપ્ત થયું છે, એ માટે મારા પ્રેમને, તને, પ્રભુને, સ્નેહીને મિત્રોને, પ્રિય વાંચકને, ભાઈશ્રી હગનભાઈ જેણે પુસ્તક છપાવવા પૈસાની સહાય કરી છે એમને; હું જ જેની સંપત્તિ છું એવી મારી માતાને અને આફ્રિકાના કિનારા ઉપર જ વાસો કરી બેઠા છે એવા મિલ્લના-મિલાણી જેના હમો અને તેઓ જે હંમેશના વિરહી રહી ગયા છે, અને જેને માટે હજી પણ હું પિતા ! પિતા ! કરી ખૂબ પાડી જોવા છૂં છું એવા મારા સદ્ગત પિતાને મારા ભવેભવના વંદન. સુરત તા. ૧૫-૬-૪૨

સુમનભાઈ નરસિંહભાઈ પટેલ

માનવ-ગીત

૧૬-૧૦-૪૧

જીવનની કપરી કસોટીમાં તેં મને મૂક્યો છતાં કોણ
જાણે કેમ, પણ એ ભાવનાજ મને ન ગમી....! છતાં બાપ,
ગમશે ! એક દિવસે તો જરૂર એ ગમશે, જ્યારે તારું સ્વરૂપ મને
મળશે !

જીવનના આનંદમાં હું ભમ્યો છતાં એ આનંદ પણ મને
ન મળ્યા.

તારા સ્વરૂપને હું જોવા ગયો, પણ કોઈ ન મળ્યું. કોણ
જાણે ક્યારે દેખાશે, છતાં હું જોઈશ, એ ભાવનાજ નથી જતી.

સ્વરૂપમાં હું ગાંડો થઈ ગયો, છતાં એ સ્વરૂપ જ મને
ન મળ્યું.

ભાવનાને મેં વાસી દીધી છતાં દુનિયાનો ઘોંઘાટ મારાથી
ન સહેવાયો. છેવટે હું બહાર આવ્યો, પણ મને એણે ખૂમજ
પાડવા કરી.

સાગરના તટ પાછળ મને કંઈક દેખાયું, જોવા માટે હું
હિલો થયો ત્યારે તે ચાલી ગઈ. હું ખૂમ રોયો છતાં હજી
એ ન દેખાઈ.

વાડીમાં મેં ફૂલ જોયું, હું લેવા ગયો, નજીક જતાં જ
મને ભય લાગ્યો, હું પાછો ફર્યો છતાં કોઈ લઈ જશે એ

ધાસ્તીથી હું ત્યાંજ ઉભો રહ્યો.

ફૂલ લેવાની ઇચ્છા થઈ છતાં એ ફૂલ કરમાઈ જશે, એ ભાવનાજ મને રોકી રહી.

હું ગયો, મારું સ્વરૂપ પણ મને ગમ્યું, છતાં એને ન ગમશે, એમ માની હું પાછો ફર્યો. જાઉં એમ થયું, પણ હું એવી જગ્યાએ ઉભો રહ્યો કે ન આગળ જઈ શકું તેમ પાછળ જઈ શકું.

આપુને પૂછું ત્યારે કહે કે આવશે, પણ ક્યારે? એ પ્રશ્ન જ હું ન પૂછી શક્યો.

મને જે મળ્યું તે મેં સાચવ્યું છતાં બધું જ નકામું ગયું!
હું રમવા બેઠો, ત્યારે તું ઉડી ગઈ, મને દુઃખ થયું!
છતાં હું કંઈયે કહી ન શક્યો!

તું ગઈ ત્યારે હું આવ્યો, છતાં મને કોઈયે ન કહ્યું!

તું છે એમ પણ કેમ કહું? તું નથી એ પણ કેમ કહું?
છતાં થોભીશ, જ્યાં સુધી થોભાશે ત્યાં સુધી.

મિત્ર! હું ગાતો ત્યારે મને બહુયે ગમતું! દુનિયાને એ ન ગમતું! ત્યારે હું રોતો.

લોકો શું એમજ કહેશે!

સુકા વન પાછળ હું જોયા કરતો!

૨૨-૧૦-૪૧

જીવનની પાછળ તું છે એમ મને કોણ કહેશે?
ક્યારે કહેશે?

આકાશના તારાઓ જોઉં ત્યારે મને હસવું આવે, મને લેવા ઘણી ઇચ્છા થાય છતાં હું ન લઈ શકું.

કોઈયે મને કહ્યું કે તું છે. છતાં મનેજ તું ન દેખાઈ!

એજ મહારો આનંદ છે, જ્યાં પ્રકાશની પાછળ અંધારાની છાયા ફેલાય છે.

અનેક વખત હું આગસુ થઇને ગાંઠાની પેઠે નિરૂદ્ધ ભટક્યા કરું છું અને વખતોવખત હું પાછો જાગૃત થઇને પ્રાપ્ય વસ્તુની શોધમાં વ્યાકુળતાથી આગળ વધું છું. પણ તું નિર્દયતાથી ત્હારું મુખ મહારાથી છુપાવતીજ રહે છે.

ત્યાગ અથવા સન્યાસમાં મહારો મોક્ષ નથી. મહેને એવો મોક્ષ રચતો નથી. હર્ષભર્યા હજારો બંધનમાં હું સ્વતંત્રતા-મુક્તિનું આલિંગન અનુભવું છું. ના, મહારી જ્ઞાનેન્દ્રિય-બુદ્ધિનાં બધાં આરણ્યં હું કદિ પણ બંધ નહિ કરું. દ્રષ્ટિ, શ્રુતિ અને સ્પર્શ વડે પ્રાપ્ત થતો આનંદ ત્હારા આનંદનેજ ધારણ કરશે.

હાથ જોડીને હું ત્હેની પૂજા કરીશ, અને આંસુ વર્ષાવીને હું ત્હેના પગ ઘોઘશ. મહારા હૃદયનો ખજાનો ત્હેના ચરણમાં મૂકીને હું ત્હેનો સાદર સેવાસત્કાર કરીશ.

મિત્ર! સમગ્ર બ્રહ્માંડની સર્વવ્યાપી એકતામાં અભેદનો ભૂલાઇ જાય, એ મધુર સ્પર્શ, મહેને એક વખત અનુભવી લેવા દે.

સત્ અને અસત્, શુભ અને અશુભ, સારું અને નહારું, એવા એવા ઝગડામાં મહારો ઘણો સમય વીતી ગયો, પણ નિષ્કામ સમયના મહારા સાથીની એવી મરજી છે કે, મહારે તો મહારું હૃદય ત્હેનેજ સમર્પણ કરવું.

એવો એક દિવસ હતો કે જ્યારે ત્હારું સ્વાગત કરવાની મહેનત શેષ પણ તૈયારી કરી નહોતી. એ વખતે સામાન્ય જનસમૂહમાંના એકાદ વ્યક્તિ પેઠે આગળની કશી પણ સૂચના આપ્યા વિના, ત્હારું મહારા હૃદયમાં અજાણતા પ્રવેશ કર્યો! અને મહારા જીવનની

અનેક ઉંડી જતી ક્ષણો જે મહેને વ્યર્થ વહી જતી જણાતી હતી હતી તેના પર તેં મહારી માન્યતા અને અમરતાની છાપ મારી.

જીવનની છેલ્લી પરિતૃપ્તિ ! આયુષ્યની છેલ્લી પૂર્ણાહુતિ ! ઓ મૃત્યુ ! મહારા આદરના અતિથિ ! યમરાજ ! આવ, અને ધીમે સ્વરે બે ઘડી મહારી સાથે વાત કરી લે.

હું જે કાંઈ છું મહારં જે કાંઈ છે, વળી હું જે કાંઈ આશા રાખું છું, તે બધાંની સાથે સંબંધ ધરાવતો મહારો પ્રેમ એ સર્વ સાથે મળીને, આત્માના ગુપ્ત અદૃશ્ય ઉડાણમાં હંમેશાં તહારા તરફ વહેતાં રહ્યાં છે, તહારાં નેત્રનો અને મહારા જીવનનો છેલ્લો યોગ હંમેશને માટે તહારોજ થશે.

તહારાં બાથે મહારો અખંડ દીવો પ્રગટે એવી સાચી વાટ બતાવજે !

જીવનની પાછળ સંતાપ મને કોઈ ખૂમ પાડ્યા કરે હું ઉભો રહું ત્યારે કોઈ દેખાય નહિ.

૨૫-૧૦-૪૧

મારા પ્રકાશ ! જીવનમાં તું એવો દીવો ચેતાવજે કે જે જગતમાં ખંડિત હોવા છતાં તારા ધામમાં એ અખંડિત રહે. શ્રુતિ અને સ્મૃતિ બે એક થઈ બમણે તો પણ મને એ દૃષ્ટિ-બિંદુ ગમશે.

મારો કાગળ તને મળશે એ ઉપર હવે પછી હું વિચાર ન કરું.

મિત્ર ! સમગ્ર સૃષ્ટિ સાથે વાત કરવાની હવે લેશ પણ ઇચ્છા રહી નથી તો હવે એક વાર છેલ્લાં મારાં આનંદો મને મેળવી લેવા દો !

૩૦-૧૦-૪૧

ભાઈ ! જીવનની પાછળ સંવેદનો છે. સંવેદનો પાછળ સાધના છે અને સાધના પાછળ હેતુ છે. હેતુ પછી પણ કંઈક હશે છતાં ન જાણું શું છે ! જીવન એવું છે કે એ અટપટી યાત્રાની ખબર અનુભવી જ કહી શકે.

૩૧-૧૦-૪૧

મહારા ગુરુની એવી આજ્ઞા છે કે હવે પછીનું મારું જીવન મારે એનેજ અર્પણ કરવું.

પ્રભુ ! જીવનમાં મને એવી કલા શીખવ જે કલામાં મને તું મળે. હજી તો એવું જીવન ગુજરે છે કે મારી દૃષ્ટિમાં શાતા નથી.

મિત્ર ! મારી પાછળ સંવેદનો ધણા છે, મને ક્યાં સુધી રાખશો ? મારી અને તારી વચ્ચે કંઈક દેવી છે જે મને રોકે છે છતાં મારે જવાનું અને તે દક્ષ એક વાર. ક્યાં એ પ્રશ્નજ અનુગતો છે, જવું છે એ ચોક્કસ છે એટલે ના પાડવી એ વ્યર્થતા મા કરશો ? જેને હું જોવા નીકળ્યો છું એ જોઈનેજ હું જઈશ !

“My name is you, that utters truth.”

“My Goddess is my virtue, but she is my all and everything.”

“Truth is Thou, but I believe it is eternal.”

૧૯-૧૧-૪૧

એજ મારો આનંદ કે જેમાં હું સદા રમતો રહું અને તેમ છતાં પણ તે એક જ હોય, જે તે બદલાઈ જશે તો હું માનીશ કે મેં પાપ કર્યું છે; કારણ કે એવા આનંદમાં હું નથી માનતો કે જેનાથી તને દુઃખ થાય; મારું ભાગ્ય વાંચી મેં સદા એજ માગ્યું કે જેમાં તું નિરાકાર રહે, અને હું નિર્વિકાર જીવું.

મારે પ્રતિધ્વનિ મને કહે છે કે યોગ્ય સમયે હું ન પહોંચું તો કાઇ તે લઇ જશે ! લઇ જશે એ કદપના મને નથી ડારતી ! પણ મિત્ર, મારા ભાગ્યને પણ લઇ જવાને શક્તિમાન છે એ કદપના જ ઘણી ભયંકર છે.

૨૨-૧૧-૪૧

તેણે સદા મને એમ કહ્યું કે તું મૂર્ખ છે, જગતે તેના પ્રતિધ્વનિ પાડ્યો અને મેં તે સાંભળ્યો, પરંતુ એ શબ્દજ એવા હતા કે જેમાં મારું જીવન હતું; હું રોજ તે તપાસતો તો મને માલમ પડતું કે એક જુઠાણું છે; દુનિયાની એ એક ડગાઇ હતી, મારી પાસે જૂંટવી લેવાની એમની એ તરફીય હતી.

આત્માની પીઠીથી મેં તેના ઉપર ચિત્ર દોરવાનું શરૂ કર્યું. પૂર્ણ કરશે એ ભયથી કે પછી ગમે તે હો, છતાં મારે હાથ તેં ભાંગી નાંખ્યો ! સુધારવા ઘણા પ્રયત્ન કર્યા પણ સુધારનાર કાઇયે ન મળ્યો ! છેવટે મેં એકલે જ હાથે નિશ્ચય કર્યો ! પહેલેથી જ મને ચેતવ્યો હોત તો હું એ પ્રયત્ન જ ન કરત ! હવે તો તું મદદ કરશે, તો સમય મળે ત્યારે ચીતરવા પ્રયત્ન કરીશ ! પણ એ ચિત્ર મને તું ન આપીશ, છતાં મારી ફરજ મને પૂર્ણ કરવા દે ! જે હું હક માનતો હતો એ હકે જ મને ગુલામ બનાવ્યો. તે દિવસથી મને થયું કે I Should not ask for my rights but I must say, what are my duties ? અને તેટલા માટે જ હું વિનવું છું કે મારું ચિત્ર મને પૂર્ણ કરવા દે.

મારી પાછળ સંગીત હતું. એ સંગીત તેં તે દિવસે મને ન સાંભળાવ્યું. જ્યારે ગાતાં શીખ્યો ત્યારે એનાં બધાં તાર તેં તોડી નાંખ્યાં. શું તું બધાં એવાં જ કામ કરે છે ? તારા આનંદ તને એમાંથી જ મળે છે ?

જીવનના ઉન્નત જોષ અમે આશાની ચાહર પર બેસી ખૂબ
...જોયું...! કંઈક ઉર્ધ્વગામી કલ્પનાઓ કરી ભાવનાઓને ઓથે
છપાઈ અમે શોધની સફરમાં ચાલ્યા પણ હજી સુધી અમને કોઈયે
નજરે ન પડ્યું! એક દિવસે તારીજ નજર મને જોશે, તે દિવસે
હું ફક્ત પેલા મધુર સ્મિત ખાતરજ જીવીશ!

જેમ જેમ તારું સંગીત ઉંડું જતું જશે તેમ તેમ મને લાગે
છે કે મારા એ સંગીતથી એક દિવસે હું છૂટો થઈશ!

જેને હું કહું છું તેજ મને કહે છે કે તું પાછો ન વળીશ.

૨૪-૧૧-૪૧

મારા ભાગ્ય ઉપર પ્રકાશ પાડવાનું કામ તે દિવસે તેં કર્યું,
એ નૂતન અભિલાષા મને હરધડીએ યાદ દેશે. તે દિવસે મારું
સાહસ હું રમરીશ અને ફરી ફરી એજ શોધ પાછળ એક
ગાંડાની માફક રખડીશ.

એજ મારી શોભા કે જેમાં હરધડીએ મારે તારી જ
શોભા વધારવાનું કાર્ય કરવાનું છે. હર પહે પહે હું તારા ઉપર
રંગરેજ ચાલુ રાખીશ.

ભાગ્યને ઉન્નતવાને જીવનમાં ઘણા સાધનો છે. છતાં
મનુષ્ય એજ માગે છે કે જીવનમાં જેની એને જરૂર હોય, એ
તેજ પંથે જાય છે કે જ્યાં એની દષ્ટિ સદા જોતી રહે.

There is no more regret nor disappoint-
ment, nor remorse, where all selfishness has
ceased.

3-12-1941

My only solace is He, though Thou art
present.

Half in heart and Half in heaven.

And still my glimpse is wide and a
warning.

૪-૧૨-૧૯૪૧

હું માનતો'તો કે તે દિવસની મારી વ્યથા સદાને માટે વ્યર્થતામાં પરિણમશે અને એક એવો દિવસ આવશે કે મારી લેશ પણ પરવા કર્યા વગર તું હંમેશ માટે ચાલી જશે; તારી અને મારી દૃષ્ટિનો સુયોગ સધાય એ કલ્પના જો કે નકામી છે. પરંતુ હું માનું છું કે એ ભાવના પાછળ એજ આત્માની વ્યર્થ જતી ઘડી ઉપર પ્રકાશ દોળવાનું કાર્ય તું કરે છે, એ સત્યતા મને ન જણાય, એના ઉપર તે તારી છાપ મારી, તારી અધિકતાનું ભાન કરાવ્યું.

તે દિવસે મને એકજ ગમતું અને રોજ હું તે જોતો તો મને એમાં સત્યતા જ જણાતી. પરંતુ એ એક ભેદ છે એ તે મને તે દિવસે શીખવ્યું. ખરું કહું તો, એ તારી ભૂલ હતી, એ એક ભેદ ન હતો, એ તારી માન્યતા હતી, એ નિશાન તારું હતું; પણ કાંઈના જીવનની શાંતિ હશે એ ખ્યાલ તે ન કર્યો. સ્નેહ અને શાંતિના નિશાન ઉભયે ભિન્ન છે.

God, Thy cruelty may be good, but, God, as I am a human creature, I must say to the world, that it is a blessing to one who knows oneself. It is a fancy to all and real to none.

જીવનમાં મેં વીણવાની કલા નથી લીધી. સ્વાર્થને સાચવવા માટે મેં કાંઈ પણ પળે પ્રયત્ન કર્યો નથી. તેમ છતાં હું એવો ન રહીશ.

સાધુતાને હું જડતા માનીશ, વિશ્વાસને હું ચેતન સમજી માંડું પ્રયાણ કાયમનું કરીશ, છતાં એ અગૂઠ આશા તુંજ પૂર્ણ કરશે. હું ચાલુ છું ત્યાંજ પડી જવાય છે.

મને તે દિવસે એજ સાધુતા જડી કે જે સાધુતાની સંજીવની તું હતી. પર પ્રકાશ ઉપર ઊભા રહી જીવવાનું માંડું સામર્થ્ય તેં હણી લીધું અને તે દિવસથીજ નવી જ્યોત પેદા કરી. એ પરોપકારી વર્તન સદાયે હું યાદ કરીશ. તારા ભાગ્યેજ મારા ભાગ્યને હું ગૂંથતાં શીખીશ. અને મારા જીવન વિકાસનું વ્રત ધારી હું તારે પંથે આવવાનું સદ્ભાગ્ય પ્રાપ્ત કરીશ એ સદ્ભાવના મને હરઘડીએ થાય છે.

સુખના સાધનની શોધ કરવી એ ચાલ, નયનને આંગણે હંમેશ દષ્ટિગોચર થાય છે, છતાં જેની હું શોધ કરવા ઇચ્છું છું એ અક્ષય ભંડાર, અમર આશા, એ અમર કલાનું અમૃતપાન તેં મને ન શીખવ્યું. છતાં કાળે તું શીખવશે એ શ્રદ્ધા નથી જતી.

નીતિનું શોધન મેં કલાથી નથી મેળવ્યું પણ કલાનું શોધન મને નીતિથીજ પ્રાપ્ત થયું છે. જે કે હવે પછી હું નીતિ અને કલાને સાચવવા તેમજ મેળવવા ઘણા ઘણા પ્રયત્ન કરીશ, પરંતુ કલા જતાં નીતિ રહેતી હોય તો એ સાચવવા માટે યોગ્ય મદદ તું મને કરીશ અને હું સદા એ માટે વાંચ્છિત રહીશ.

મને એ ખબર ન હતી કે જીવનના એક એક ડગલે એક એક કલા હશે અને તે નવી, એ અસ્તાચલ તે તારા ઉદ્યા-

ચક્ષુથી પ્રકાશિત કરી જોવાનું સદ્ભાગ્ય આપ્યું; એ કલા-પરિચિત કલાકાર, તારી પાસેથીજ શીખવા પ્રયત્ન કરીશ તે દિવસે હું તારો શિષ્ય થઈ ચરણ ચૂમીશ.

પ્રશાંત સાગરના મોજના જેવો હું ધીર ગંભીર નથી, સાગરના તટના જેવો વિશાળ મહાતલ નથી.

એકલવાયા જગતની પરાકાષ્ટાએ પહોંચી હું વિહાર કરવા નથી ઇચ્છતો, નથી માંગતો. એ પ્રભાવેહું કિરણ, પણ માગું છું મારી યાત્રાની સફલતા, જોઈ એમાં જૂલતી એ જૂલનારી અને ખાઉં ઝાલા કે મારા ભાગ્યમાં કાંઈ હતું, છે અને રહેશે.

૭-૧-૪૨

મિત્ર, એજ માફ સદ્ભાગ્ય કે જેને વાંચી વાંચી મેં મોટું કર્યું.

૧૦-૧-૪૨

સુજનતાથી જો સ્નેહ પ્રાપ્ત થતો હોય તો ફરી એક વાર એને હલકો કરીશ અને વળીશ માફ સાચવવા.

જીવનમાં જે કુરુક્ષેત્ર રમાય છે એ જાણ મને અત્યારે જ થઈ.

સુજનતાથી સ્નેહ પૂર્ણ થતો નથી, સ્નેહ સાથે સમર્પણને સજીવન રાખવું એજ સ્નેહની સિદ્ધિ છે.

મારા સુયોગ પાછળ તારું અનુસંધાન નથી એમ કહેવાનો અધિકાર હવે પછી મારો નથી, એ અધિકાર મેં તે દિવસથી જ છોડી દીધો છે.

સાચવવા તો મેં ઘણાંયે પ્રયત્ન કર્યા, છતાં મને તે દિવસે એવુંજ લાગ્યું કે એમાં શું? મેં ત્યાંજ રમ્યા કર્યું. કાંઈયે મને એમ ન કહ્યું કે ભાઈ, શું કરે છે? જ્યારે હું રમી રહ્યો ત્યારે મને સૌએ ખેલાવ્યો, પણ મારી રમત જ મને રોકી રહી. આ

દોષ મેં જમત હિપર જ મૂક્યો. ખરી વસ્તુ એ છે કે એ દોષ મારો જ છે. કારણ કે જગતની મેં જાણ જ ન કરી હતી.

૧૧-૧-૪૨

જગતની પેલી વિજ્ઞાસધેલી ભાવના મને હસ્તક્ષેપે આકર્ષે છે. છતાં તે દિવસથી મેં એને ત્યાજ્ય ગણી દૂર રાખવા હંમેશા પ્રયત્ન કર્યા છે, પરંતુ હજી પણ તે એક દિવસે લઈ જવાને શક્તિમાન છે. આજ તો તારી જ શોભાનું કાર્ય કરું છું એટલે સહી સહીને પણ તારી સન્મુખ આવીશ. જેને મેં ત્યાજ્ય ગણ્યું છે એજ માર્ગે મારે જવું પડશે કારણ કે જેણે મને દાન કર્યું છે એવા જીવનના દાતારને મારે મારા જીવનના દાનથી સર્વે વસ્તુ સમર્પણ કરવાની છે. જેણે જેવું દાન કર્યું તેને તેવું જ બદકે તેથી અધિક દાન કરી સર્વે મનુષ્યે પાછા વળવાનું છે.

વિજ્ઞાસને મેં નથી છોડ્યો તે એટલાજ મારે કે હજી તું છે.

તી:સીમ રાત્રિએ બેસી મેં માંડે રૂદન ગાયું. પરંતુ તને ન સંભળાયું હશે એમ માની મેં માંડે રૂદન ચાલુ રાખ્યું. છતાં મને ત્યારે ખબર પડી કે તને એની જાણ છે તે છતાંયે તું ન આવી ત્યારે મને લાગ્યું કે માંડે રૂદન મારે જગતને કહી ચાલ્યા જવું.

પ્રેમ જગતમાં જેટલું આપે છે તેટલું બે કાઈ કાઢને આપતું હશે કે કેમ તે મારે મને શંકા રહે છે.

પ્રેમને હુતાશન માની ચાલવા જશો તો જરૂર બળી જશો એમાં શંકા નથી.

પ્રેમને પૃથ્વીનો દેવ માની પૂજશો નહિ, પણ સ્વર્ગનો સાધુ છે એમ માનીને જ તમે તમારા પંથે વળશો.

જ્યાંથી જે મળે તેને સાચવી રાખવું એજ કળા મોટામાં મોટી છે.

સન્માર્ગ કરી મેં માઈ સુકાન નથી હાંક્યું, સહભાવનાથી જ મેં એને વાળ્યા ક્યું છે. એ વળે છે ત્યારે જે સુખ મળે છે એ સુખ હું ત્યારે જ અનુભવી શકું.

તમે એવું મા પૂછશો, જગતમાં એકે એવી વસ્તુ છે કે જેની માગણી હું ન કરી શકું ?

સૌંદર્યને પીછાની મેં માઈ કાર્ય નથી આરંભ્યું, સૌંદર્ય સાથે અંતરગત રહેલી સહભાવનાને ઓળખી મેં મારી સેવા બજાવી છે. જે એકલા સૌંદર્યથી જ જગતનો મોહ ઉતરી જતો હોય તો બધે ગુલામના વાવેતર અને ચંદ્રની ચંદ્રિકા જ નજરે પડતે.

જીવનના સન્માર્ગી, થા જગતનો ભાગીદાર, બોલ એવા શબ્દથી કે શાંતિના નિશાન દુઃખીનાં હૃદયમાં સમાધ જાય. આપણે એવા થઈશું ત્યારે જ ત્યાં જઈશું. જગતને ત્યાજ્ય ગણી આપણે નથી ચાલવાનું પણ જગતને આપણું માની આપણે આગળ વધવાનું છે.

મોક્ષની હું અપેક્ષા કરતો હોઉં, તો તે એટલા પૂરતીજ કે તું નથી મારેજ.

૧૨-૧-૪૨

માતાપિતાની જવાબદારીનું ખરું જ્ઞાન મારા પિતાના ગુજરી ગયા પછીજ મને થાય છે. બાલજીવનના આનંદને અખંડિત રાખવામાંજ પિતા જીવનનો ધર્મ સમાયે છે. બાળકની જવાબદારી સમજ્યા પહેલાં જવાબદારીના ભાગીદાર થવું એ પોતાના જીવનને દુઃખ દેવા જેવું છે.

જગતને ચાલુ રાખવાની અભિલાષા સેવનાર એ માનવ મહારથી ! સંસાર એ સુખ નથી, શોભા નથી, કીર્તિ નથી, વિલાસ નથી,

આનંદ નથી, જેને લોકો માને છે એ નથી. એ તારી કસોટી છે. જેનું ભાન તને નથી હોતું. એ ભાન તને એ દ્વારા પ્રાપ્ત કરવાનું મુક્તિ પગથીયું છે અહીંઆંથીજ તું તે તરફ વળે છે. આ ગૂઢ કળાનો કર્તા તું છે, એ ભાન, હે દુઃખ! મને તારા દ્વારાજ મળે છે. જીવનમાં તું મારે પડખે રહી તારી ગોદમાંજ સુવાડીશ, તો જન્મતનો આ બાલ તારીજ અર્ચના કરશે. તું જેટલું પ્રિય છે એટલુંજ પ્રિય પેલું સુખ છે, છતાં જેને અધિક માનું છું તે તું છે. જગતના સેવા ધર્મમાં મુખ્ય ફાળો તેંજ આપ્યો છે.

સંસારની તપશ્ચર્માજ જીવનની મુક્તિ છે.

સન્માર્ગીના વિધાતાને જીવનમાં સુખ નથી.

જે તિરસ્કૃત છે તેને ત્યાજ્ય ગણવામાં હિતાવહ છે.

સમજણને જે તું જીવનમાં ઉતારી શકતી હોય તો હવે પછી પૂછીશ નહિ. જેને ઠોકર કહી છે એને પથરો માની ફેંકી દેવામાંજ સુખ છે.

૧૩-૧-૪૨

સુખદ એજ હતું કે જ્યારે તું ન હતી. દુઃખદ એ છે કે તું છે.

૧૬-૧-૪૨

વળતરની જે મેં આશા રાખી હોત તો મિત્ર, તે દિવસથી કે જ્યારથી મેં જાણ્યું હતું કે છેવટની મારી એ આશા નિર્થક છે તે દિવસે જ મેં પાછા જવાનું પસંદ કર્યું હોત. છતાં મેં એને ઉમંગ માની મારું પ્રયાણ ચાલુ રાખ્યું. પાછા વળી સુખ ભોગવવાની અભિલાષા જેટલી આનંદિત કરે છે તેટલી જ બલકે તેથી કંઈક અધિક જીવન આશા તૂટી જતાં જીવન બળે છે.

કલ્પનાની મારી કલ્પના કાલ્પનિક ન હતી. જે મેં કલ્પના કરી હતી એને મેં જીવનમાં ઉતારવા પ્રયત્ન કર્યા છે અને સતત કરું છું.

જીવનમાં સફળતા ઇચ્છવી હોય તો તમે તમારું પ્રયાણ એક જ માર્ગે જતું કરશો.

૧૭-૧-૪૨

કર્મની સાથે ફળ સદાયે ચાલતું હોય છે. જો તે શુભ હશે તો તેમાંથી શુભનીજ પ્રાપ્તિ થશે અને જો અશુભ હશે તો એનું પરિણામ અશુભ જ આવશે. એ વિષે વધુ વિચાર કરી શકું નહિ. કર્મનો બદલો સૌ કોઈને મળે છે, અને મને જે મળશે તેમાં મને આનંદ છે. કારણ કે જે મેં કર્યું છે તે મારી પોતાની ઇચ્છાથીજ એટલે એ મારે શોક જેવું કશું નથી. મને જે દુઃખ થાય છે તે એજ કે મને સફળતા ક્યારે મળે ?

૨૬-૧-૪૨

તને પ્રશ્ન થશે કે હું તને જ કેમ વળગી રહ્યો ? મારે શો જવાબ આપવો એ એક ગુંચવણભર્યો પ્રશ્ન છે છતાં હાલમાં હું એટલું જ કહી શકું કે જે દિવસે હું સામાન્ય મનુષ્યની જેમ રખડતો ત્યારે મેં જે વાંચ્છના કરી હતી તેજ મને રોકી રહી.

જગતનાં માનવ મને કહે છે કે જે આવે છે તે જાય છે, જે મળે છે તે ખોવાઈ જાય છે. આથી મને એક જ ભય છે કે તું મને મળી છે તે એક દિવસે ખોવાઈ જશે; તો હું તને લેવા આવું ? કે અહીંયાં ઉભો રહી તારે મારે વર્ષોની ગાઢ નિદ્રા સુધી રોયા કરું ? કે જેથી તારી અને મારી વચ્ચેનો સંબંધ જીવનભર એક રહે.

જે દિવસે હું નાગો કરતાં શીખીશ તે દિવસે જગત સાથેનો મારો સંપર્ક આજ કરતાં વધુ ગાઢ હશે.

સત્ય કહું તો મને દેવ થવાની જરાયે ઈચ્છા નથી. મારા આત્માને મુક્તિ મળે એમ પણ કદી નથી થતું. મનમાં એકજ વિચાર છે કે તારી સાથે હું ક્યારે હસું, રસું, નાચું, ફરું, હરું, ફરું, અને જે ન લખું તે ઓછું.

જગતના બાળ રમે છે, ફૂદે છે, નાચે છે તો શું મારાથી આટલું ચે ન થશે ?

તારી પાસે આવવાનું કાર્ય ફેટલું અઘરું છે એ અનુભવ હું આજેજ લઈ રહ્યો.

મહાસાગરના મોજની જેમ હું ઉછળતો, પવનના તોફાન માફક જ્યારે હું રખડતો, તે વખતે કોઈ આવ્યું હોત તો જરૂર મેં તેને દુઃખમાં નાખ્યું હોત. પરંતુ જ્યારે ધીર થઈ વહ્યા કરું છું તે વખતે હું કોને ઇજા કરી શકું ?

એક નિર્દોષ બાળકની જેમ હું રમ્યા કર્યો. હવે એમજ થાય છે કે હંમેશ માટે હું બાળક બની રમ્યા કરું.

જે દિવસે હું તારી પાસે હોઈશ તે દિવસે મને કાંઈયે લઈ જવાને શક્તિમાન નથી. ઈશ્વરનેય ના પાડવાને હું શક્તિમાન હોઈશ. તે દિવસે નાશનો ભયજ મને ન રહેશે, કારણ કે અરસ-પરસની મદદથી એક થઈ ઉભા રહીશું.

તારી પાસેથી હું ખસી જાઉં છું ત્યારે જગતમાંથી બધું આવી મને વોટબાઈ વળે છે અને હું ગુંગળાઈ જાઉં છું. મને એવી જગ્યાએ બેસાડી રાખ કે જ્યાંથી હું ન ખસું.

મારી પાસે આવવાથી જે તને દુઃખ થતું હોય તો તને મારી હજાર વાર નમ્ર અરજ છે કે તું ન આવીશ. પરંતુ એનો

એવો અર્થ ન કરીશ કે હું હવે પછી પાછો વળીશ. જે મને ગમે છે તેને એક દિવસે હું ગમીશ.

મનુષ્ય એવો હોવો ન જોઈએ કે તે એક દિવસ કાર્યથી પરવારી બેસી રહે.

જગતમાં નિર્ભય થઈ રખડવાની કળા શાંખા કાળે તારી પાસેજ શીખ્યો છું. તેવી રીતે એક દિવસે તું પણ એ કળા તારા મંથનકાર્ય પછી શીખીશ.

૧-૨-૪૨

મને વારે ધડીએ એજ બોધ જડતો કે તારી છાયા તળે આવી હું બેસું.

જગતના માનુભાવમાં મને શ્રદ્ધા નથી. એ અનુભવ મને તે દિવસે થયો. રહસ્યપૂર્ણ જગતમાં અનુભવ એજ સર્વેની પૂર્ણતા.

જ્યાં જ્યાં સાન છે ત્યાં સદા સગપણ છે.

અણુધાર્યા જગતમાં એકત્રવાયું એજ અવનતિ.

સ્વાનુભવથી હું એટલુંજ શીખ્યો કે સ્નેહ એજ માનવીની સંજીવની છે.

સખી, આજનું વિધાન એ કાલનું રહસ્ય. કાળના ચક્રના એ મહામંડળમાં મનુષ્ય એજ મહાભાગ.

ઝાઝાં જોવાં ને જુજવાં લેવાં એજ એની કર્મકલાનું મહાવ્રત.

કાલની દીક્ષાના મહાવ્રત ઓઢે એ માનવી.

ઉરના ઉગવાં ને ઉરનાં વાવવાં એ મનુષ્ય હૃદયનો મહાધર્મ.

અવનિતે ઓથે છુપાય અવતરવા ને ગાવાં એ ગાંડપણ નહિ તો ખીજું શું ?

સુખ-દુઃખના સરંજમમાં જીવનને વિલસતું રાખવું એજ માનવીની મહાકલા.

કાલની દીક્ષાનો હું યોગી હતો, એ અવતરેલા આનંદે હું રમતો, ત્યારે મને કંઈયે ન લાગતું.

સંસારની અધખીડી આંખમાં એક એવું કિરણ નાંખ્યું કે જોતાંજ પ્રકાશી ઉઠ્યું.

તે દિવસે મને એ ઉલ્લાસ હતો કે આત્માની અમર ભૂમિ ઉપર ઉભા રહી હું એને સન્માની શકીશ.

આજનું પ્રેરક બળ એજ તારી શક્તિ.

કથા જોતી કુંવરીને, જીવનના સાન્નિધ્યમાં ઉભા રહી કથા ગાઇ આમંત્રણ જ્ઞાન.

જગતની કથા મંજરીમાં માનવી એ એનાં ફળ.

એના હૃદય ઉદ્ધાનમાંથી ઉદ્ભવેલા આનંદ એ એનાં ફળ, એમાંથી જ ઉગાડવાનાં છે આપણે કાલનાં મહાવૃક્ષો.

કાલની કથાનો કથાનાયક એ આજનો યોગી, અને એ યોગનું સુકાન તે આજની આશા.

૨૬-૨-૪૨

હું ધારતો હતો કે મારે રૂપ હશે. છતાં એ એક ભૂલ હતી. તે દિવસે મેં તારી તુલના કરી તો મને માલમ પડ્યું કે મારું સ્વરૂપજ તારો અવરોધ છે. આજ સુધી હું એમ માનતો કે સત્ય હું છું; છતાં ખરી સત્યતા તારીજ પુરવાર થાય છે. આજ સુધી હું મારી બાહ્ય દૃષ્ટિ જોઇ તારી નજીક આવતો; છતાં જે દૃષ્ટિએ તારી અધિકતા વધે છે તે દૃષ્ટિએ મને લાગે છે કે તારું મારું, અને અખિલ વિશ્વનું સ્વરૂપ પણ અધિક રીતે બહાલ છે. જે દિવસે મારી શોભા વધશે તે દિવસે તારી શોભા પણ તેટલીજ હશે બહુ કંઈક વધારે હશે. આજ સુધીનું મારું બાન એક મૃગજળ જેવું હતું; છતાં જ્યારે મૃગજળને પણ પાણી માની મેં

એક પિપાસુ મૃગલાં જેમ દોડ્યા ક્યું ત્યારે સત્ય ઘટનાને મારી આગળજ ઉદ્દેશ્ય થયો. મનુષ્ય જ્યારે પોતાને સત્ય માનીને દોડે છે ત્યારે તે અસત્યજ હોય છે; છતાં જ્યારે સામી બાબતથી પ્રતિ-ઉત્તર ન મળે ત્યારે તેની સમક્ષ સત્ય સ્થિતિનું સ્વરૂપ રજુ થાય છે. અને એ સ્વરૂપ તેને જીવનાન્ત સુધી મદદ કરે છે. એટલુંજ નહિ પણ બાવિના ઉગતા અને અબાણ્યા જીવનના સન્માર્ગી થાય છે.

૨૦-૩-૪૨

હું નથી માનતો કે વર્ષોના આપણા આ ગાઢ પરિચય વિષે જગત કોઈ કાળે ના પાડી શકે. તારાથીયે ના પાડી શકાય તેમ નથી, અને હવે પછી આપણે વધુ ને વધુ નજીક હોઈશું.

જે દિવસે હું દેવ બનીશ તે દિવસે હું તને કેટલો ગમીશ ! જગતને જેટલો હું વહાલો હોઈશ તેટલીજ તારી તુલના તેઓ કરશે. અને હું તે દિવસે તને શું શું કહીશ ? મારી સિદ્ધિ માટે તારી પાસે શું શું નથી ? આજે જે મને મળે છે એ તો તું નથી ત્યારે ! જ્યારે તું હશે ત્યારે કેટલું મળશે ! એ આનંદજ મને તો વધુ છે; પણ તે પછી તો સ્વર્ગ અને સ્નેહ બે એક.

૨૫-૩-૪૨

તારી સાથેના મારા આટલા બધા ગાઢ સંબંધમાં જગત દોષ જોશે ત્યારે મને કેટલું દુઃખ થશે ! જે કે પ્રત્યેક સ્વરૂપમાં મારો આ સંબંધ કાલ્પનિક જ છે છતાં તારી કાલ્પ-નિક મૂર્તિને પણ જીવંત માની મેં જે આત્મીય સંબંધ રાખ્યો છે એ વધુજ પવિત્ર, ને પ્રેમાળ છે અને રહેશે.

જે દિવસે મેં ચાહવાનું શરૂ કર્યું તે દિવસે મારી ધીર-
જનું ભાન મને જરાયે ન હતું; અને પ્રેમ માટે આટલી બધી
ધીરજ જોઈએ છે, એ ખબર મને હોત તો જરૂર તે દિવસે મેં
મારા મન સાથેજ નક્કી કરવાની કાશિશ કરી હોત કે જેથી
આટલી બધી વ્યથા ભોગવવાનું સહભાગ્ય મને ન મળતે. હવે
તો એટલું જ ધમધમું કે એ વ્યથા પાછળ ઉભો રહી તું મારા
જીવનમાં પ્રભુતા પાથરે અને અત્યાર પછી તારી સાથે રમી હવે
પછીનું મારું જીવન હું સુખમાં ગાળું. આનો એવો અર્થ નથી
કે તારે મારી પાસે આવવું. હું જાણું છું કે મારી પાસે આવ-
વાથી જગતમાં કેટલાંયે સ્ત્રી, સગાં, મિત્રો, પરિજન વગેરે
દુઃખી થશે. એટલે હું એટલું જ માગું કે મારામાં મહાનુભાવ વધે
અને મારા આત્માનો વિકાસ હંમેશા માટે તારી ભક્તિ માટે
રહે અને ભવેભવમાં તારાજ ચરણનો દાસ બનું.

જગતમાં હું એક સામાન્ય મનુષ્ય જ છું; છતાં મારી સાથે
આવવાનું તેં કેમ પસંદ કર્યું એ મને નથી સમજતું. જો કે
એથી મને અનહદ આનંદ થાય છે; છતાં તને દુઃખી થતી જોઈ
છું એટલે આ હૃદય વધુ દુઃખ અનુભવે છે.

તું જાણે છે કે મેં તને રંજીડવાની જ ક્રિયા કરી છે છતાં
એવું કર્યું નથી! જો એ વાત સત્ય હોત તો મેં કેટલા દિવસ
પહેલાં મારું કાર્ય પૂરું કર્યું હોત; છતાં જે ધીરજથી હું રાહ
જોઈ રહ્યો છું એ એટલા માટેજ કે તારામાં મને વિશ્વાસ છે.
હું બાળક છું એ તો તું જાણે છે; છતાં મારું બચપણ તારો
આનંદ છે એ હું નથી ભૂલતો. એ આનંદની જો તું અવગણ
માનતી હોય તો મારી એકજ અરજ છે કે એ ભૂલની શિક્ષા
હું ભવેભવ ભોગવું.

તારું સંગીત કેટલું બધું ગંભીર છે કે જેનો અનુભવ હું
આજ ભોગવું છું. જગતમાં શું બધાને આવાજ અનુભવ થતા
હશે ? એવા અનુભવને હું સુખ કહું કે દુઃખ કહું ? એમાં એકે
સ્થિતિ રચતી નથી.

૧૭-૨-૪૨

તને નથી ખબર કે જે દિવસે હું જગતને નિર્ગુણ માની
એક ગાંડાની માફક રખડીશ ત્યારે હું અધિક અને અધિક નજીક
હોવા છતાં તને હું ન ગમીશ, કારણ કે જગતની લોકવાયકા
તને રંજડતી હશે; તેમ છતાં હું કેટલો બધો તે દિવસે નજીક
હોઈશ એ જ્ઞાન આજ કેમ હોઈ શકે !

જે દિવસે એ વખત આવશે ત્યારે કુદરતનું જાણે હું પારેવડું
હોઈશ; પક્ષીઓ મારા મિત્રો હશે, નદી, તળાવ, સાગર, સરિતા,
કુસુમ, ચંદ્રિકા, મયૂર, ઢેલ, અને હું જાણે એક જ કુટુંબના બાળ
હોઈશું એમ મને લાગ્યા કરે છે; અને તે દિવસે તું મને એક
ગાંડો માની તરછોડશે, એ પણ વિધાતાના અવગુણ નહિ તો
બીજું શું ?

જગતમાંથી નિર્લેપ થઈ ચાલ્યા જવામાં જેટલું દુઃખ થાય
છે, તેટલું જ સુખ ચાલી ગયા પછી મળે છે; છતાં જે મનુષ્ય
નથી ચાલી શક્યો, જેને જગત સાથે રહી કામ કરવાનું છે એ
મનુષ્યને જગતમાં સુખ દુઃખના અનુભવ લેવાના બાકી રહી
જાય છે.

પ્રભુ ! તું મને એટલું જ શીખવજે કે ધનિકોને બારણે
મારા પગ ન પડે ! મને એવા કડવા અનુભવ થયા છે કે જગ-
તમાં વહેવાર કરવામાં ધનિકોના ચરણમાં ઘણી વાર આંસુ સરી
પડ્યાં છે, છતાં એના વહેણ એ રેતીના રણમાં સુકાઈ જગત-

માંથી વિલોપ થઈ ગયાં છે. જેનાથી અધિક દેહશક્તિ ધટી હશે છતાં તારા તરફની બીજી શક્તિ વધી છે.

Energy can not be destroyed but it is changed into another form.

હું એટલું જ માગું કે સમયને સાનુકૂળ થઈ હું જગતમાં રમતાં શીખું. જગતમાં જેણે ધનથી જ માન મેળવ્યાં છે એ માન હું નથી ઇચ્છતો, મને તારાજ ચરણનું માન મળશે તો બસ છે. હું તારો એક અજ્ઞેય સૈનિક થાઉં એમ ઇચ્છું છું.

મને લાગે છે કે વધુ વખત હું ન જીવું. તેમ છતાં જેટલો વખત જીવીશ તેટલો વખત તારી સમીપ રહું અને પ્રથમ જે તારી પૂજા કરતો આવ્યો છું તે હું જીવું ત્યાં સુધી ચાલુ રાખું જીવવાનો તો ઘણો મોહ છે; છતાં તારી નજીક આવતાં કોણ જાણે અહીંઆથી દરરોજ શુ ઓછું થાય છે અને વધે છે ?

તું મારે ખાતર ન બળીશ, ન રડીશ, પણ જીવજો જગતના અનુભવ ખાતર. જગતમાં એટલું બધું પડ્યું છે કે બધું લેતાં કેટલાય ભવ જાય.

જો તું મારી તુલના કરવા ઇચ્છતી હોય તો મારી ચરજ છે કે તું મારા ગયા પછી રોધશ નહિ, જો રોવું જ હોય તો મને અત્યારે કહી દે કે હું ન રોધશ કે જેથી આ દુઃખ અત્યારે જ ભૂલી જાઉં.

જગતમાં આ માનવી તારી સાથે બધા વહેવાર કરે છે તે એટલા જ માટે કે તારી પાસેથી જ બધું શીખવાનું મળે છે. હું જે આજ શીખ્યો છું તે બધું તારી પાસેથી જ. જગત મને પૂછશે તો એટલા બધા આનંદથી કહીશ કે જગતમાં તારાં કુસુમ વવાય, જેની સુગંધ જગત લે અને તારી જ તુલના કરે. જો કે આપણે એક નથી થયાં, એક થવાની કોશીશ નથી કરી; છતાં જે

દિવસે મેં એક થવા પ્રયત્ન કર્યો ત્યારે તારૂં નાશવું અને માંડે દોડવું એ મહાયુદ્ધ ચાલ્યું. જો કે હું થાકી ગયો છું; છતાં એ શ્રમભર્યા જીવનમાં માંડે આવવાનું ચાલુ રહ્યું. આજનો મારો આ આનંદ તને જ શોધે છે. હું ક્યારે શોધીશ ? એ પ્રશ્ન ઉપર વિચાર કરું છું. મિત્રો પૂછે છતાં હજી નિરુત્તર બાધા જેમ જોયા કરું છું.

માનવ શક્તિની મહારાણી મારી જીવન સંગાથી, મને કેટલું દુઃખ થાય છે એની તને ખબર છે ? હું પોકાર કરીને કહું છું કે તું આવ, છતાં મારા શબ્દ જ તારા કાને ન ગયા. હું રોષ રહ્યો. જગતના એ બાલ ! ક્રીડસ, શેલી, કલાપી શું આવાજ દઈથી જગતને કહેવાનું ભૂલી જઈ ચાલ્યા ગયા ! કેટલા બધા સ્વાર્થી કે દુઃખને બળવત્તર કહી ન કહેવાની ઇચ્છાથી થોડું કહી ચાલ્યા ગયા. તમોને નથી ખબર છે કે તમારા થોડાંચે કથનમાં જગત આજે મશગુલ છે. જો તમે બધું જ કહ્યું હોત તો જગતને કેટલો આનંદ થાત ! વિચાર કરું છું ત્યારે કલ્પનાએ ગાઢી થાય છે. અને યાદ કરતાં રોવાઈ જવાય છે. અને આજે એજ પડધા આવે છે કે હું પણ એમનો જ સંધાથી થઈશ. મેં એવું નથી ભયું; છતાં હું પણ એવુંજ શોધું છું કે મને પણ તેટલું મળે અને વધુ જીવી વધુ આપું.

સત્કાર્યના સુબાહુને જગતમાં શાંતિ નથી અને જો કંઈ હોય તો તે પોતેજ શાંતિ સાગર છે.

૩૧-૩-૪૨

તારે માટે મને ઘણીયે લાગણી છે, તે ઘણીયે રહેશે. મારી માનવતાને હું પૃથ્વીને એક છેડેથી બીજા છેડા સુધી લંબાવીશ. જેટલાં આવશે તેટલાં હું નાના બાળ જેમ રમાડીશ. મહાન

પિતા તરીકેનો પાઠ ભણીશ અને ભણાવવા પ્રયત્ન કરીશ. જગતને જેમ જેમ જોવા ઇચ્છા કરી તેમ તેમ અંદરથી ગૂઢ અને ગૂઢ કંઈ ને કંઈ નીકળ્યા કર્યું. હું રોજ રોજ આનંદના પાના ઉઘાડતો ગયો. એક દિવસે હું બધા પાના તપાસી જોતી જઈશ; પણ એ આશાએ નિર્થક લાગી.

આનંદનું એક બિંદુ ક્યાંયે ન જડે ! અજાણ્યાને અજાણ માની મેં ઘણાંયે વિચાર કર્યા. છતાં જેમ જેમ ઉંડે ઉતરતો ગયો તેમ તેમ કંઈક વિચિત્ર દેખાવ જણાવા લાગ્યો. હું સાંભળી રહી પડ્યો. બોળા દિલને જગતમાં છેતરનાર છે એમ જાણી મને દુઃખ થયું. પણ સારા વિશ્વને કહેવાને હું અશક્તિમાન છું. મારાં આંસુએ જ મને આશ્વાસન દીધાં. મારી કત્તા એ વખતે મને વિચિત્ર લાગી !

પ્રભુ ! તારીય ખુખીમાં આટલું જ ચેતન છે કે જગત તેને જડ માની જોયા કરે ! તારા ખોળે તું એટલું ન રાખીશ એટલી જ ઇચ્છા મારા આનંદને હાથ તો બસ છે.

તારી કળાને તો હું વર્ષો સુધી ગૂંથ્યા કરીશ. એક દિવસે એ કળાનો ઉત્કર્ષ થશે ત્યારે હું વર્ષોભર જીવવા પ્રયત્ન કરીશ !

તનેય ફૂલની ચાદર હિપર સુવાડી હું જીવનભરની નિદ્રા લઈશ.

દેવી ! આટલા નાજુક હૃદયમાંયે આટલી કૂરતા ! તું આટલી બધી કૂર હશે એ જાણ્યા પછી મારો આત્મા જીવનભર શંકાની નજરે જન્મત તરફ દૃષ્ટિ કરશે.

“Life is a system of relations rather than a positive and independent existence, and he who would be happy himself and make others happy must carefully preserve

these relations. He can not stand apart in surely and haughty egotism, let him learn that he is as much dependent on others as others are on him.

૪-૪-૪૨

મારો આનંદ એ તારા જ સહગુરુ હશે. હું બાળક થઈ ફરે તેથી જગતને વિશ્વાસ જ ન આવે. અને હું બાળક છું એટલે જગતને વિશ્વાસમાં શી રીતે મૂકું ? ઉમરને ને શાણપણને આટલો સંબંધ હશે એ ખ્યાલ મને ન હતો. પણ આજ હું શીખ્યો. જેવો મને માને છે તેવું તને ન માને એ માટે હું તારી સાથે જેસી રોજ તારાં ગાન ગાઈશ. કારણ કે હું છું તે તું નથી તું તો એથીયે વધુ પ્રિય અને પ્રેમાળ, દયાળુ ને હાતાર. હું જે તારી પાસે આજ લેવા આવ્યો છું. તેં દીધું તેટલું મેં લીધું; છતાં હજી એમ જ થાય છે કે તારી પાસે વધુ હશે અને તું મને આપશે. એ મારી નિષ્કુરતા તો જરૂર છે; છતાં તારામાં રોષજ નથી ! જગતના માનવી મને કહે છે કે તું હેતાળ છે, અને બાળકને તો તું વધુ રમાડે છે. હું બાળક છું એટલે તું મને રમાડશે. ધણા મને રમવા બોલાવે તેને હું ના પાડું છું, કારણ કે એક દિવસે તું મારી સાથે રમવા આવશે ! તું નથી આવતી એનું કારણ એટલું જ કે આપણી રમતની હજી મેં તૈયારી નથી કરી. અથવા તૈયારી જેવું હોય તો એમાં ઘણી ત્રુટિ હશે.

હું અહનો હતો ને અહનો જ રહ્યો, તેમ છતાંયે તેં મને અધિક કર્યો. ગુરુ કરી હું ગોકુળમાં આવ્યો, ગોવાળ કરી મને ફરવા લઈ ગયો. જંગલ અને પહાડ, ખેતર અને બાગ, શહેર

અને ગામ, બધું ખૂંદી વળ્યો છતાં તારા સિવાય મારી પાસે
કાંઈ ન રહ્યું. મારી પાસે ને હતું તે પણ તેં લઈ લીધું. માંડે
એ દુઃખ હો કે સુખ હો; છતાં હવે પછી તું ન જામશ!

તને નિહાળું એના કરતાં તારી સાથે બેસી હું રમું એ
એ સંબંધ જ વધુ ગાઢ છે. પછી જાણે એ બાગ હો કે જંગલ,
નદી હો કે તળાવ, પહાડ હો કે ખીણ, છતાં તું મારો
અન્યેય મિત્ર છે.

તા. ૮-૪-૪૨

And so in the strife of the battle of life
It's 'easy to fight when you' re winning.
It's easy to slave and starve and
be brave

When the dawn of success is beginning.
But the man who can meet despair and defeat
With a cheer, there's a man of god's
choosing.

The man who can fight to heaven's own
height

Is the man who can fight when he's
losing !

૧૨-૨-૪૨

એક દિવસ માંડે આ ઉમદાપણું હું ગુમાવી દઈશ તે દિવસે
તું મને તારી પડખે રાખીશ? તને કહું છું કે તું તે દિવસે બહુજ
...દૂર હશે. મારા માર્ગમાં કાંટા પથરાશે તે તને કેટલા ખૂંચશે!
તું કોધે બરાબ મને શું કરીશ? માંડે ખુન તારે હસ્તે થશે પરંતુ

તું રડશે. હું તે દિવસે ક્યાંયે હોઈશ ! અને આપણે અનંત સુધી છુટાં પડીશું.

૧૪-૪-૪૧

તને નથી ખબર ! આજ જગત સાથે હું લડી પડ્યો. આટલો બધો નિષ્કુર થઈ હું એને તરછોડી ચાલી નીકળ્યો ! મને એણે ન પૂછ્યું કે ભાઈ ક્યાં જાય ? મેં પણ એવી દરકાર ન કરી. હું નિષ્કુર થઈ નીકળી પડ્યો. મારા આ અવગુણની પ્રતિતિ મને ન રહી. હું શું કરું ? મારો આ અવગુણ જોઈ તુંયે મને કાઢી મૂકીશ. ત્યારે મને કેટલો આનંદ થશે ! કે માફ સહભાગ્ય એથીયે અધિક છે. મારો માર્ગ શોધવાને જીવનમાં હું શક્તિમાન થઈશ. એક ગાંડા ઢોર માફક હું રખડીશ ! જગત મને જોઈ હસશે; હું જગત જોઈ હસીશ. તે વખતનો અમારો આનંદ કેટલો બધો નિષ્કુર હશે ? અને તેમ છતાં પણ અમે બે ભાઈ જેમ રમશું. જીવનની વેચાવલીમાં અમે અમારું જીવન પૂર્ણ કરશું !

“દરેક માર્ગમાં દરેક પળ એવી છે ક્યાં સંજોગોમાં કયે વખતે તે ક્યાં બહાલ્ય એ હું તને ન કહી શકું. જે ઘડીએ જે બને છે એજ સત્ય છે એમ માની તું મારી સાથે વર્તજે. મેં બુલવાને કોઈ પણ દિવસ પ્રયત્ન કર્યો નથી. પણ હર વખતે મારી સ્મૃતિને હું કેમ જીવંત રાખી શકું એ માટે મારા પ્રયત્ન ચાલુ છે અને રહેશે.”

તા. ૨૮-૪-૪૨

હું જોઉં છું તો પ્રત્યેક મનુષ્ય તારી પાછળ દોડે છે. તારાં ખરાં સ્વરૂપની જગતને કશી ખબર નથી. જે હોય તો હું માનું છું કે તને દુઃખ આપવામાં જે પુરૂષ પોતાનો ધર્મ સમજે

છે એ ધર્મ એ ભૂલી જાત. તારી મહત્તા ફેટલી છે એ આ જગતના માનવી નહિ જાણે અને જાણનાર હશે તો તેની ખખર ખીજને ન પડે. જગતને તે પોતાનું બનાવે છે અને તેને તું તારો કરે છે એ અખંડ સંબંધ વર્ષોથી ચાલ્યો આવ્યો છે; અને જ્યાં સુધી આ પૃથ્વી ઉપર મનુષ્ય છે ત્યાં સુધી એ અચળ રહેશે.

તા. ૫-૫-૪૨

કુદરતની એવી હલક મને ન મળી કે જેથી એની તક્ષીનતા હું ન મેળવી શક્યો. શુભની આસક્તિ હોવા છતાં અશુભના આવરણથી હું ઢંકાઈ ગયો. પ્રયાણના પંથ પાછળ પવિત્રતાની પૂજા ઇચ્છીએ ત્યારે પાનખર ઋતુની જેમ પવનના તોફાન જાગે.

શુભ ગાંધ સંભારણાં કર્યાં એ આશાએને ઉગાડવા જ.

Believe in yourself, believe in humanity, believe in the success of your under-standings. Fear nothing and no one. Love your work, Work, hope, trust; Keep in touch with to day. Teach yourself to be practical and up to date and sensible you can not fail.

જીવનમાં જે કંઈ ઇચ્છા કરતો હોઉં તો તે તારીજ. જીવનની હરેક પળ પાછળ હું તારી નજરને જોતો. જે દિવસે હું તારી કલા શીખ્યો તે દિવસે એક મધુર અને દુઃખદ છતાં સુખદ સ્વપ્ન મેં મારી નજરથી નિહાળી લીધું. હજીયે મને એવી દૃષ્ટિ નજરમાં આવે છે કે હું તે જોયા કરું છું ! જે દિવસથી તારું સંગીત ગાતાં શીખ્યો તે દિવસથી એવો રણકાર નીકળે છે કે જીવનની કઠોરતા હંમેશ માટે ચાલી જાય છે. સુંદરીઓના સહવાસ એ હાસ નથી, એ એક બેલછા

છે; તેમ છતાંયે એમ થાય છે કે એક દિવસે હું પણ એનો ભોગ બનીશ. છતાં, એટલું માંગું છું કે મને માફ મળશે તો બસ છે. પારકાનું ઝૂંટવી લેવાની ઇચ્છા નથી કરી. માફ મને ન મળે તો હું એને સાચવતાં શીખીશ; એટલી કલા જીવનમાં ઉતારીશ તો ચાલશે. જેને સ્વાર્પણ કહે છે એને આપી હું ચાલ્યો જમશ.

મને એજ ભય છે કે માફ ફૂલ લેતાંજ તે કરમાઈ જશે. તેમ છતાં એવી ભીતી છે કે કોઈ લઈ જશે! અને જશે તે આવશે?

તારા સૌંદર્યની તુલના જગત કરે છે પણ તે શા માટે? મારી તુલનામાં એ સ્વરૂપ મને નથી દેખાતું. અને મારી મહત્તા મને એમાં નથી લાગતી. હું છું એ તો એક અકલ્પ્ય સ્વરૂપ છું. બાકી જે હું છું તે તુંજ છે. જગતમાં તારા સ્વરૂપની મહત્તા ટકે અને હું એ મહત્તાની પ્રશંસા કરવામાં રહું તો મને પણ કોઈ કાળે કોઈ યાદે એ બાવિ અમરતા માટેજ હવે હું છું. તે ઉપરાંત તું છે એ સ્વરૂપ સદા ખડું રહે તો જગતના પાપથી હું બચું! તારાં મૂલ આંકવાનું કામ પ્રભુએ સોંપ્યું તો હું તે પૂરું કરી નાટ્ય-કળાનો જીવન ભેખ ધરું તો પણ એને હું મહત્વનું સ્વરૂપ ન માનીશ. જીવનમાં માફ મહત્વ છે એમ તને ન થાય એજ વધુ ધણ છે.

શબ્દના સાથીઆ પુરી જીવનને હણવું એ પાપ મનાય; પણ જો એથી પાપ થતું હોય તો મનુષ્ય જીવનના પટરંગ કેવા હોય એ કયની અલુપ્ત જ રહે; અને હરેક પળે જીવન જાણવાની ઉત્કંઠા સજીવ રહે એમ હું માનું છું. પરંતુ મારી ફરજ તરીકે અદા કરતો હું તારા આકર્ષણમાં સજીવ રહ્યો ત્યારે મને એ સાથીઆ પાપરૂપ લાગ્યા. કારણ કે હું તને ચાહતો હતો. એ ચાહનામાં તારું આકર્ષણ ઇચ્છતો. છતાં સ્નેહની સુભાવના એ આકર્ષણ ઉપર જીવતી નથી, પણ કર્તવ્યની સિદ્ધિ પાછળ જીવે

છે. અને તેમ છતાં મારું કર્તવ્ય મને પાપરૂપ જ લાગતું જાય છે. હું સજીવ રહું એવું હરેક પળે થાય છતાં સજીવન શક્તિના આધારરૂપે મેં તને કદપી ત્યારે એ આધાર મને હાનિરૂપ થતો જાય છે. એનું ભાન મને પળે પળે થાય છે. એટલે મૃત્યુના દેહ અમારા આધાર છે, એમ કહું તો તે સુચોચ છે. કલા મેં જાણી નથી. છતાં કલામય થવું એ જીવન મને ગમે છે. કલામાં આદર્શને સ્થાન દેવામાં કલાની સિદ્ધિ વિશેષ છે. કર્તવ્ય-માંથી કલા આવે છે અને એ કલા એટલી બધી વિકસે છે કે મનુષ્ય કલામય થઈ જીવન અને કર્તવ્ય બન્ને ભૂલી જાય છે. અને છેવટે એ કલામાં જ જીવન છે. છેવટે જીવન કલા છે એમ કદપી મનુષ્ય ક્યાં પહોંચે છે તેની કલ્પના કરવી પણ ઘણી વાર મુશ્કેલ થાય છે.

મારી મહત્તા હું ક્યારે માનીશ કે હું જ્યાં છું ત્યાંથી ન ખસું. ત્યારે જ મારી મહત્તાને હું માન આપીશ. શુભ અને અશુભના દાવાનલ ઉપર બેસી હું તને જ આમંત્રણ આપતો રહીશ. અને સર્વદા આનંદિત હોઈશ ત્યારે જ હું તને જીત્યો છું એમ કહીશ.

✖

✖

✖

કોઈ દિવસ મેં એમ નથી કહ્યું કે તું મને ચાહજો; છતાં કોણ જાણે કેમ પણ હંમેશાં મેં તારા તરફ મારી પ્રીતિને વાળ્યા કરી છે. જીવનમાં જે ઇચ્છા મને હતી એ ઇચ્છા પૂરી કરવાને મેં ઘણી કોશીશ કરી; છતાં એ પૂરી કરવાને પ્રભુએ મને કશું ન આપ્યું.

દુનિયાકે સબ લોક પાગલ હૈ. મગર મૈ કિતના પાગલ હું ચે તુમ ન જાને. જીસ દિન તુમેરે પાગલખાનેમેં મૈ આ જાઉંગા ઉસ દિન મેં એક અચ્છા લડકા તો જરૂર હોગા.

જીવનમાં તે દિવસે મને કોઈ અડી ગયું, કોણ અડી ગયું એની સમજ મને ન પડી. મેં ઘણી યે તપાસ કરી; છતાં મને અજ્ઞાનને એ સમજ ન પડી તે ન પડી. તારી સમજથી યે મને ઘણું સમજવાને મળશે; છતાં ક્યારે ?

રાત અને દિવસ સવાર અને સાંજ હું કંઈક શોધતો. રોજ નવી નવી શુદ્ધિઓ તપાસું. પ્રત્યેક માનવીને પૂછું તો કોઈ કંઈ જવાબ ન આપે. હું મારું ધ્યાન એકત્રિત કરી વધુ સમજવા પ્રયત્ન કરું; છતાં હજી મને એ દષ્ટિ તથી કે જેનાથી મને સંતોષ થાય. તારે ખાતર મેં ઘણું વિચાર્યું, અનુભવ્યું અને ઘણા પ્રયત્ન કર્યા છતાં એ દષ્ટિ મને ન જડી; તેમ છતાં પણ હું ચાલતો જ રહ્યો. હવે એવી ઇચ્છા નથી કે હું અટકીને બેસી રહું. પણ વર્ષો સુધી તારી સમીપ આવવા જીવનને વધુ ત્વરીત પગલે દોરું.

હું તે દિવસે વિચારતો કે મારે શોભા છે અને તે દિવસે હું સગપણ કરવાની ઘણી ઇચ્છા કરતો. તને નહિ ખબર હોય કે એ શોભાને મેં જતી કરી મારા સગપણને પણ મેં સ્થાન ન આપ્યું. જે દિવસે જન્મતમાં અવકાશ હતો ત્યારે હું ઉડવા ઘણા પ્રયત્ન કરતો. આકાશના તારાઓ ચુંટી હું એક જૂમખો બનાવી મારે આંખણે લાવવાના કોડ સેવતો. જીવન તે દિવસે પવનની જેમ ઉડતું, પહાડ અને દરિયો હું ઘડીમાં ફેદી જવાની ઇચ્છા કરતો; છતાં એ કેટલા કાળ ! જ્યાં સુધી તારી હુંક તણે હું રમતો. તારી સોડમાં ભરાઈ હું બાળકની જેમ હસતો. એજ જીવન, એજ દેહ, એજ કલ્પના આજ તારાથી દૂર અને દૂર ભાગે છે. મને નથી તારો ભય કે નથી તારી બીક. મને મારો પ્રેમજ વધુ ને વધુ વાળે છે. તું હસતી રહે એમ મારો આત્મા મને વારે ઘડીયે બોલતો રહે છે.

જીવનના શું એજ પંથ છે કે મારું ચાહવું અને તારું તિરસ્કારવું ! આપણી બન્નેની તીવ્રતા એક ગતિએ જ ચાલી, અને રહી. બન્ને દષ્ટિ પાછળ એકજ સ્વરૂપ : એકમાં અગ્નિ તે બીજામાં ચંદન; અગ્નિ બાળશે તો ચંદન બાળશે છતાં જગતને એની સુવાસ ગમશે !

આ દષ્ટિએ તે દિવસે દેવતાં છ હતા. આજ એમાં કંઈક છેદ પડ્યા. હું બાળક હતો ત્યારે દેવો મારી સાથે રમતા. એ દિવસે દેવત ધણું ઘેલું હતું. મોજાંઓ આવતાં તે નિર્દોષ ભાવે હરતાં. રાત અને દિવસ એની સમીર નિર્દોષ અને રમતિયાળ.

તારી સાથે હું રમતો ત્યારે જગત મને હસતું. હું રોજ એમને જોતો છતાં એ લોકો મને ન સમજતાં. હું એમને સમજાવવા ઘણી કોશીશ કરતો. છતાં મારું મૌન એમને ન જણાતું. હું શાંત હતો; છતાં તારી સાથે રમતો ત્યારે ઘણું તોફાન કરતો. જગતના પ્રત્યેક માનવીને હું તે વખતે તિરસ્કારતો; તેમ છતાં પણ હું તેમને સમજાવવા રોજ પ્રયત્ન કરતો. અને એમની સાથેના મારો સહચાર સાચવવા હું યત્ન કરતો.

મારી પાસેના મારા જગતને હું રોજ રોજ પહોંચું કરતો. એક દિવસે એને હું વિશાળ વિશ્વમાં વિસ્તારીશ. મારી સાથેના મારા અહ્માંડની વાડીમાં હું મારા આત્માને રોપીશ. એ ઉગશે ત્યારે મારા દરેક કૂલને હું ચૂંટીશ. એની માળા બનાવી હું તારા વિશ્વમાં લાવીશ. મારા જગતમાં હું સ્વર્ગનું પાથરણું કરવા રોજ રોજ એ પુષ્પોને વધુ વધુ ખીલવીશ.

There is something in the heart that wishes to come, but I don't know what it mean to do ! And still I hope that god will guide you and me in time to come ! That

will be our future for that eternal light !

૨-૮-૪૨

વિશાળ વિશ્વને હું શું આપીશ ! મારા જીવનની એક કષ્ટપના; મારા અનુભવની એક રજ. દોડવાની હરેક પળ હતી; છતાં હું કેટલું ચાલતો ! ફક્ત એક ડગલું.

પ્રત્યેક માનવીની ફરજ છે કે તેણે જીવનમાં ઉતરવાની વધુને વધુ કૌશીશ કરવી જોઈએ.

પૃથ્વી ઉપર સ્વર્ગ સ્થાપી આપણે હરેક પળ રમવાનું છે. કામ સાથે લડી આપણે અનંતના યોગી થવાનું છે. જગતમાં માનવીનો વાસ રહે એ ધણું શુભ કાર્ય છે. અને તેટલા માટે પ્રત્યેક મનુષ્યે હરેક પળે મનુષ્ય તરીકે જીવવાની કૌશીશ કરવાની છે. પછી એ શુભ હો કે અશુભ હો; છતાં છેવટે અશુભની આસક્તિનો મોહ વધુ વેગથી દૂર કરવાનો છે.

માનવીને આપણે નથી પીછાનતા કારણ કે આપણે એમને સમજવાની કૌશીશ કરી નથી. અને તે સાથે આપણા જીવનને આપણે ઘડી શક્યા નથી.

આપણું હૃદયમાળ એ અશુભોનું નથી; પણ શુભની સદ્ભાવનાનું સ્નેહ પ્રતિક છે. સાચા મૂલનું ઝવેરાત છે.

૩-૮-૪૨

જીવનને હું કેટલું સમજતો ! કે પળની યે મને આસક્તિ ન હતી ! ઘડીના હું ઘાટ ઘડતો; તેને વધુ ટીપી હું મારું જીવન રચતો, રોજ ને રોજ હું એને તપાસતો. કાળના ચાક ઉપર હું ફરતો, શુભ ને અશુભ એ બેના માટે માંડતો શુભના સોના થાળ કરી હું અશુભને દૂર કરતો. પુરાણોમાં હું પાપ શોધતો; પાપમાં

હું પૂણ્ય શોધતો. એમ ને એમ હું મારું જીવન વહી જવા દેતો. દરરોજના મારા ગાને હું તારી નજીક જતો અને તેમ છતાં એ હું અડકવા કેશીશ કરતો.

મારા જગતને હું મારું કરવા ન ચૂકીશ ! કેણુ જાણે કેમ પણ જ્યારે જ્યારે તારો ખ્યાલ કરું છું ત્યારે મારી બધી ભાવનાને સીંચી દેતાં મને કશું દુઃખ નથી લાગતું !

જગતે મને એમ શીખવ્યું કે “તારે આમ ચાલવાનું છે.” મને પ્રશ્ન થતો કે “આમ કેમ નહિ ?” છેવટે તારે એથે છુપાઇ હું મારું ચાલવું શરૂ કરતો.

મારા જીવનને મેં મારું રણક્ષેત્ર ક્યું ત્યારે હું એટલું સમજ્યો કે
Who I am, what Thou art, what this world
is and what we are in all !

Love is a blind soul, but it is a heavenly guidance. It is mad but mad with the world not with itself.

મારું સંગીત ગાતાંયે હું રોતો ! કારણ કે તારું સંગીત ગાતાં જગત મને રોકતું ! તારું પુરાણ શીખવા હું રોજ કેશીશ કરતો. એના અખૂટ ભંડાર મેળવવાની મારી હોંશ હું પવનની જેમ છોડી મૂકતો ! છતાં કેણુ જાણે એ ક્યાંથી પાછી વળતી ! શું તારી એને નામંજુરી હતી ? કે મારી મંજુરીનો હું અનાદર કરતો હતો ? માનવ માનવ વચ્ચેના અંતરાયો આપણને જ નડતાં; છતાં જગત પ્રત્યેની આપણી ભાવના એક હતી. જગત સાથેનો આપણો સંબંધ બહુ જ ગાઢ હતો.

૧૨-૮-૪૨

મારું સાન્નિધ્ય તારી નજીક હોવા છતાં તું કેટલી દૂર છે !

પળ પાછળ પળ, ઘડી પાછળ ઘડી; એમ તારી છાયા મારી પાછળ
દોડતી જ આવે !

પાપાચારનો વિચાર કરતાં મારે બહુ યે વિચાર કરવાનો છે.

૧૭-૮-૪૨

પ્રભુ ! જીવનનાં પંથ પાછળ એવું જ પાથરજો કે જેની
છાયા હું જેતો રહું. તારી સમીપ આવતાં મને પળની યે વિશ્રાંતિ
ન મળે. તારાથી જુદો ન થાઉં અને તેમ છતાં મારે માર્ગે
જતાં હું ન અચકાઉં.

માનવીથી હું જેટલો ડર્યો છું તેટલો જ ભય મને આનો
છે. ચાલતાં ચાલતાં યે મને અથડાય જવાનો ભય છે. મારું જીવન
મને દરરોજ જ વાળે છે. છતાં મારું સુકાન મારા પ્રભુના હાથમાં
રહે ! જેનાથી હું અધિક થયો છે. જેણે મને અધિક ક્યો છે
એવી મારી એ સંપત્તિનો યોગ કાયમ રહે તો બસ છે. મારી
એજ દૌલત છે કે જેના દીલની મને દયા છે. મારા પૂર્નજન્મની
દેવી સંપત્તિ છે અને ફરીથી જેને હું મારા પૂર્નજન્મમાં માગું છું.

સ મા સ

બાણકાર

૨૬-૪-૪૨

કોઈ કહે છે બાઈ ચાલવાનું,
ક્યાં છે જવાનું નહિ જાન મારે !

આ નાવ નાનું કોઈ કાંઠેનું;
તું છે નહીં ત્યાં પછી આવવાનું,

લોકો કહે છે તુજ કાંઠે ક્યાં ?
ના જાન મારે તુજને કહું શું ?
મારે કશું ના જગમાં રહું છે,
ચાલી જવું એ મુજ રાહ બાકી.

નાનો હતો ત્યાં રમતો હતો હું,
લોકો કહે ત્યાં હર ચાલતો' તો;
ના જાન તે દી જગ શું શું પડ્યું છે !
લેવું ન દેવું જગ આવડે ના

જાણી ન બાળ જગ જીતવાની,
હું ના શીખ્યો એ જગ જાણવાની,
લોકો કરી ના પરવા હમારી-
ના જાન તે દી મુજ જાણવાનું,

નાની નિશાળે બાણવા જતા'તા
પાટી લઈને હર દોડતા'તા;
ચીટા કરીને વળતા હમે તો,
એ દી ગયા છે સુખના હમારા.

સુખી હતો હું સુખમાં હશે તું,
નાનાં હતાં એ જગ બાણડાં તો;
ખેલી કૂદી કે વર્ષો ગયાં છે,
એ યાદ મોટી તુજને હશે કે.

પ્રીતિ ન તૂટી જગની ન તારી,
તારી ન પામ્યો જગમાં રહી હું;

મારું ગણ્યું મેં જીવવું નકામું
એ રાહ છેલ્લા જગમાં જ બાકી !

માદી રહી છે જગ એ બલાઈ,
સ્મૃતિ પડી છે તું પ્રીતની હા,
ત્યાં વાસ મારો જગ જીતવા છે,
એસી હવે ત્યાં જગ ધુટવું છે.

લીટા કરા હું ફરીથી હવે હું,
નિશાળ નાની ફરી હું બનાવા,
દોડા હવે હું લઈ પેન પાટી
ખૂંદી વળા હું જગ શીખવાને.

નાનો બનું છું તુજનો નિશાળી,
પ્રીતિ વિનાનો દ્રોણ શિષ્ય હું છું;
એ મૂર્તિમાંહી મુજ બાણ વિદ્યા
છે શિષ્ય પાળ જગમાં નઠોરો.

ગુરુ કને છે ફૂલની પથારી,
કાટાં ન વાગે જગમાં હમેને;
આ વિશ્વ મોહું ફરવા ગમે ના,
તું છે જગે ત્યાં બસ કે હમેના !

છે છે હરામી તુજ શિષ્ય નાનો,
એ જાન આપું તુજને ફરી હું,
દુઃખો હમે ના જગમાં હમેને,
દુઃખો ન જાણું દુઃખ ક્યાં રહું છે ?

દુઃખો મળે તો સુખીયાં નહીં સૌ,
એ સુખ મોહું જગને મળે ના !
દુઃખો નહીં છે જગનાં સુખાળાં
પ્રીતિ વિનાનાં પણ પ્રીતવાળાં

એ છે પ્રભુના ફૂલડાં કટોરાં,
પામે જનો સૌ પ્રભુતા જગે હા.

આ પુસ્તકના સર્વ હક લેખકે સ્વામીન રાખ્યા છે.

મુદ્રક: ઇન્દિરલાલ એમ. વીઠાવાળા

દેશમંદુ પ્રેસ, ઝેનાપીઠ, સુરત.

પ્રકાશક: સુમનલાલ ન. પટેલ, વડાચીટા, સુરત.
